

واکاوی سخنرانی حسن روحانی در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۳۹۶ با رویکرد تحلیل گفتمان پل جی

شادی انصاریان^{۱*}، نگار داوری اردکانی^۲، پارسا بامشادی^۳

۱. دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی

۲. دانشیار زبان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی

۳. دانش‌آموخته دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی

پذیرش: ۱۳۹۸/۰۲/۲۵

دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۲۴

Analysis of President Rouhani's Speech at the UN General Assembly in 2017: Paul Gee's Discourse Analysis Approach

Shadi Ansarian^{1*}, Negar Davari Ardakani², Parsa Bamshadi³

1. PhD Candidate of Linguistics, Shahid Beheshti University

2. Associate Professor of Linguistics, Shahid Beheshti University

2. PhD in Linguistics, Shahid Beheshti University

Received: 2018/11/15

Accepted: 2019/05/15

Abstract

Today the UN general assembly plays the role of a tribune to achieve general diplomatic goals, and the leaders of nations take full advantages of this opportunity to communicate with the international media and to negotiate with the officials of other countries. The present research attempts to analyze President Rouhani's speech at the UN General Assembly in 2017 based on James Paul Gee's (2014, 2018) discourse analysis approach. The results show that Rouhani has focused on eight central issues in his discourse: (1) Democracy and human rights; (2) Moderation; (3) Cultural and religious diversity; (4) Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) and response to violation of it; (5) Interaction and negotiation; (6) Iran missile power; (7) Terrorism support by USA; and (8) Iran economical capacity. The main reason to foreground these issues is the current debates in the world and intertextuality with president Trump's UN speech. These findings also reveal that the most prominent identities in Rouhani's speech are Iran and Iranian nation and the most important connection is between peace and security on one hand and development and progress of nations on the other. Also, the legal system can be considered as the dominant sign system and knowledge in Rouhani's speech.

Keywords: Discourse analysis, Political discourse, Intertextuality, Gee's discourse analysis approach.

چکیده

در برهه کنونی تریبون سازمان ملل به ابزاری برای پیشبرد اهداف دیپلماسی عمومی کشورها تبدیل شده و رهبران کشورها با بهره‌گیری از این فرصت مغتنم می‌کوشند با رسانه‌های داخلی و بین‌المللی و نیز مسئولان و مقامات کشورهای دیگر ارتباط برقرار کرده و برای تبیین مواضع کشور خود با آنها گفتگو کنند. پژوهش حاضر سعی دارد سخنرانی حسن روحانی در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۳۹۶ (۲۰۱۷ میلادی) را با رویکرد تحلیل گفتمان جیمز پل جی (۲۰۱۴، ۲۰۱۸) تحلیل کند. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که گفتمان روحانی بر هشت محور اصلی متمرکز بوده است: (۱) دموکراسی و حقوق بشر؛ (۲) اعتدال؛ (۳) تنوع فرهنگی و مذهبی؛ (۴) برجام و پاسخ به نقض آن؛ (۵) تعامل و مذاکره؛ (۶) توان موشکی ایران؛ (۷) تروریسم‌پروری آمریکا؛ (۸) ظرفیت اقتصادی ایران. علت برجسته‌سازی و پرداختن به این هشت مورد تأثیرپذیری از منازعات غالب جهان و رابطه بینامتنیت با گفتمان رییس‌جمهور آمریکا بوده است. این یافته‌ها همچنین بیانگر آن است که برجسته‌ترین هویت‌ها در سخنرانی روحانی، «ایران» و «ملت ایران» بوده و مهم‌ترین پیوندی که در گفتمان روحانی وجود دارد، پیوند میان صلح و امنیت با توسعه و پیشرفت کشورها است. همچنین می‌توان نظام نشانه‌ای غالب در گفتمان روحانی را نظام نشانه‌ای حقوقی دانست.

کلیدواژه‌ها: تحلیل گفتمان، گفتمان سیاسی، بینامتنیت، رویکرد تحلیل گفتمان جیمز پل جی.

مقدمه

مجمع عمومی سازمان ملل از ۱۹۲ کشور عضو این سازمان تشکیل شده و هر سال در ماه سپتامبر (اواخر شهریور و اوایل مهر) برگزار می‌شود. کشورهای مختلف از این نشست برای دیدارهای دیپلماتیک و رایزنی استفاده می‌کنند و در عین حال توجه خاصی به سخنرانی سالانه خود دارند. سخنرانی‌های سران کشورها در نشست سران این مجمع، از جهت برد رسانه‌ای بین‌المللی و رسمیت آن بسیار حائز اهمیت است. از طرفی این سخنرانی‌ها تبیین‌کننده سیاست‌های رسمی و مواضع کشورهای عضو است و از حساسیت بالایی برخوردار است. از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران تاکنون، به جز دوره‌های پنجم و ششم ریاست جمهوری، بقیه رؤسای جمهور ایران حداقل یک بار در این نشست سالانه ایراد سخنرانی نموده‌اند (سلیمی و حاج زرگرباشی، ۱۳۹۲).

سخنرانی در مجمع عمومی سازمان ملل فرصتی مغتنم برای سران کشورهاست تا از آن تریبون به بیان دیدگاه‌ها و مواضع کشور خود بپردازند و سخن خود را به گوش سران و مردم کشورهای جهان برسانند. بر این پایه، تریبون سازمان ملل به ابزاری مهم و تاثیرگذار برای پیشبرد اهداف سیاسی و دیپلماتی عمومی کشورها تبدیل شده است. حسن روحانی در تاریخ ۲۹ شهریورماه سال ۱۳۹۶ در مجمع عمومی سازمان ملل سخنرانی کرد، وی پیش از این نیز در این مجمع عمومی شرکت کرده و به سخنرانی پرداخته بود. در این مقاله به دو دلیل سخنرانی روحانی در سازمان ملل در سال ۲۰۱۷ را انتخاب نمودیم؛ نخست آنکه اولین سخنرانی وی بعد از آغاز دوره دوم ریاست جمهوری‌اش است و دلیل دوم اینکه مقارن است با اولین سخنرانی دونالد ترامپ رییس جمهور جدید آمریکا. با توجه به اهمیت انکارناپذیر سخنرانی روحانی در مجمع عمومی سازمان ملل به طور کلی و اهمیت ویژه سخنرانی سال ۲۰۱۷ او در این مجمع، در پژوهش پیش‌رو به واکاوی متن سخنرانی او از دیدگاه تحلیل گفتمان انتقادی می‌پردازیم.

از جمله روش‌های تحلیل کیفی برای فهم بهتر متن‌ها و سخنرانی‌های اندیشمندان و سیاستمداران، روش تحلیل گفتمان است که می‌تواند ابعاد مهمی را برای مخاطبین مشخص سازد. در این مقاله به منظور رمزگشایی از گفتمان روحانی از نظریه جیمز پل جی^۱ (۲۰۱۴، ۲۰۱۸) استفاده

می‌کنیم و در پی یافتن پاسخی برای پرسش‌های زیر هستیم: چه موضوعاتی در متن مهم تلقی شده‌اند و دلیل برجسته‌سازی این موضوعات در گفتمان روحانی چه بوده است؟

- چه هویت‌هایی در متن برجسته شده‌اند و علت برجسته ساختن این هویت‌ها چه بوده است؟
- پیوندهای ایجادشده و نحوه توزیع کالاهای اجتماعی در متن به چه صورت است؟
- نظام نشانه‌ای و دانش غالب در گفتمان روحانی چیست؟

شایان ذکر است که پرسش‌های این پژوهش در راستای ابزار مورد استفاده که در بخش سوم مقاله آنها را معرفی می‌کنیم و نیز با توجه به محتوای سخنرانی روحانی انتخاب شده‌اند. این مقاله دارای پنج بخش است. در بخش دوم پیشینه پژوهش را مرور می‌کنیم. در بخش سوم به معرفی نظریه جی می‌پردازیم. در بخش چهارم متن سخنرانی روحانی را تحلیل کرده و در بخش پنجم نیز به نتیجه‌گیری و بیان یافته‌های پژوهش می‌پردازیم.

پیشینه پژوهش

تاکنون در زمینه تحلیل گفتمان و تحلیل گفتمان انتقادی پژوهش‌های بسیاری با رویکردهای مختلف انجام شده است. در اینجا با توجه به موضوع و چارچوب نظری مقاله، تنها به ذکر آن دسته از پژوهش‌هایی می‌پردازیم که به تحلیل گفتمان با رویکرد پل جی پرداخته‌اند یا با دیگر رویکردها سخنرانی‌های رییس‌جمهورهای ایران در سازمان ملل را واکاوی کرده‌اند.

براساس بررسی‌های انجام‌گرفته، تاکنون تنها دو پژوهش را می‌توان یافت که بر مبنای نظریه جی به گفتمان‌کاوی پرداخته‌اند. خانیکی و فراهانی (۱۳۹۴) با بهره‌گیری از تحلیل انتقادی گفتمان و رویکرد ترکیبی جی و وداک، چگونگی اعمال قدرت جنسیتی را در آثار تهمینه میلانی و رخشان بنی‌اعتماد تفسیر کرده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که آثار تهمینه میلانی متونی تک‌صدایند و اعمال قدرت و بهره‌گیری از مکانیسم‌های اعمال قدرت عمدتاً از جانب گفتمان مردسالاری برای اعمال سلطه استفاده شده است در حالی که آثار رخشان بنی‌اعتماد فرم دموکراتیک دارد و امکان سخن‌گویی برای همه گفتمان‌ها را فراهم می‌آورد. قاسمی (۱۳۹۴) در پژوهش خود، با طرح این پرسش که چگونه می‌توان از تئوری و روش تحلیل گفتمان به منظور دستیابی

۱. James Paul Gee همه پژوهشگران ایرانی که تا کنون از این نظریه استفاده کرده‌اند نام نظریه‌پرداز آن را «جی» نوشته‌اند، در حالی که طبق بررسی‌های ما تلفظ آن به صورت «جی» درست است.

حجت‌الاسلام خاتمی و احمدی‌نژاد) در مجمع عمومی سازمان ملل متحد الگوی حاکم بر این سخنرانی‌ها را شناسایی کرده‌اند. نتایج این پژوهش بیانگر آن است که الگوی حاکم بر سخنرانی‌های شهید رجایی و احمدی‌نژاد را می‌توان «بی‌اعتمادی به نظام بین‌الملل و تاکید تدافعی بر مسائل داخلی» دانست، در حالی که الگوی حاکم بر سخنرانی آیت‌الله خامنه‌ای و حجت‌الاسلام خاتمی «اسلام سیاسی» بوده است. موسوی و نیری (۱۳۹۳) با استفاده از نظریه آستین و سرل از نظریه‌پردازان مطرح کنش‌گفتار، با دسته‌بندی سخنان رؤسای جمهور دو کشور ایران (حسن روحانی) و ایالات متحده آمریکا (باراک اوباما)، بر اساس ماهیت و بار معنایی جملات در قالب کنش‌های اعلامی، تهیدی، عاطفی و ... ضمن تحلیل سخنان آنها، تاثیر آن را بر روابط آتی ایران و آمریکا بررسی کرده و به این نتیجه رسیده‌اند که سخنان دو طرف در بهبود روابط ایران و آمریکا و تغییر فضای مناسبات سیاسی میان این دو کشور تاثیرگذار بوده است.

مزیدی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی به منظور بررسی سیاست خارجی ایران در دو دولت متفاوت، به تحلیل گفتمان سخنرانی‌های محمود احمدی‌نژاد (۸ مورد) و سید محمد خاتمی (۱ مورد) در مجمع عمومی سازمان ملل متحد پرداخته‌اند. این پژوهشگران ضمن استخراج پیام‌های هر سخنرانی، کلمات کلیدی و در نهایت مفاهیم مورد نظر هر یک از سخنرانان، به این نتیجه دست یافته‌اند که پیام اصلی، کلمات کلیدی و همچنین مفاهیم ارائه‌شده از سوی سیدمحمد خاتمی و محمود احمدی‌نژاد در برخی موارد مانند موضوع هسته‌ای هم‌پوشانی دارد ولی در بیشتر موارد با هم متفاوت است و اینکه برنامه هسته‌ای ایران سال‌هاست که به موضوع اصلی سیاست خارجی کشورمان تبدیل شده است. مجتهدزاده و مجتهدزاده (۱۳۹۵) نخستین سخنرانی روحانی در سازمان ملل متحد را با استفاده از رهیافت تحلیل گفتمان مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه دست یافته‌اند که موضوعات اصلی سخنان روحانی «گسترش تروریسم»، «برنامه هسته‌ای ایران»، «تحریم»، «مردم‌سالاری» و «ایران‌هراسی» بوده است. عالمی و همکاران (۲۰۱۷)، سخنرانی روحانی و احمدی‌نژاد در مجمع عمومی سازمان ملل را با رویکرد گفتمانی- تاریخی بررسی کرده و به این نتیجه رسیده‌اند که روحانی و احمدی‌نژاد هم در محتوا و هم در شیوه بیان سخنرانی‌های خود از دو رویکرد و سبک

به درکی بهتر از مسأله خود و دیگری در روابط بین‌الملل استفاده کرد، ضمن اشاره به برخی روش‌ها و نظریه‌های تحلیل گفتمان، روش منسجم و دقیق جی را به عنوان روشی مناسب برای فهم هویت پیشنهاد داده است.

پژوهش‌هایی که سخنرانی‌های رؤسای جمهور ایران در سازمان ملل را با رویکردهای مختلف تحلیل گفتمان بررسی کرده‌اند به شرح زیر است.

پهلوان‌نژاد و اصطهباناتی (۱۳۸۷) براساس نظریه کنش‌های گفتار، سخنرانی‌های رؤسای جمهور ایران و آمریکا را در مجمع عمومی سازمان ملل در ۱۳۸۵ تحلیل کرده و نشان داده‌اند که احمدی‌نژاد و جرج بوش چگونه با کنار هم قرار دادن جملات کنشی، اظهاری، تعهدی و غیره سعی در القای افکار خویش به مخاطب داشته‌اند. نوری (۱۳۹۱) با بررسی همه سخنرانی‌های محمود احمدی‌نژاد در مجموع عمومی سازمان ملل و با بهره‌گیری از ظرفیت‌های تبیینی نظریه هویت اجتماعی و مفهوم تحلیلی «منزلت‌طلبی»^۱ به واکاوی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دوره ریاست جمهوری احمدی‌نژاد پرداخته است. وی استدلال کرده که ایران همواره در قبل و بعد از انقلاب یک دولت منزلت‌طلب در نظام منطقه‌ای و بین‌المللی بوده و وجه تفاوت دولت احمدی‌نژاد با دولت‌های گذشته صرفاً در استراتژی منزلت‌طلبی است. به باور این پژوهشگر برداشت سیاست‌گذاران این دوره از ناکامی دولت‌های گذشته در نیل به اهداف منزلتی، مقاصد سیاسی و سیاست مهار ایالات متحده، مهم‌ترین علل بازنگری در استراتژی منزلت‌طلبی دوران اصولگرایی بوده است. کیوانی (۱۳۹۱) در پژوهشی به تحلیل سخنرانی‌های احمدی‌نژاد در مجمع عمومی سازمان ملل طی سال‌های ۱۳۸۷، ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ با هدف دستیابی به دال‌های مرکزی پیام‌های دیپلماتیک وی از دریچه دیپلماسی عمومی پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که دال‌های مرکزی گفتمان احمدی‌نژاد در هر سه سخنرانی بر محور موعودگرایی و بهره‌مندی ایران از ظرفیت بالقوه اصلاح و مدیریت امور جهان متمرکز بوده و او در گفتمان‌های خود کوشیده است که هژمونی آمریکا و قدرت‌های غربی را به چالش بکشد. سلیمی و حاج‌زرگرباشی (۱۳۹۲) با تحلیل محتوای متن چهار سخنرانی رؤسای جمهوری اسلامی ایران (شهید رجایی، آیت‌الله خامنه‌ای،

متفاوت استفاده کرده‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که روحانی بیشتر تمرکز خود را بر مسائل جاری در سیاست خارجی قرار داده در حالی که احمدی‌نژاد بیشتر پیرامون اشتباهات قدرت‌های جهانی سخن گفته است. همچنین، روحانی در مقایسه با احمدی‌نژاد موضع متعادل‌تر و ملایم‌تری اتخاذ کرده، کمتر از ضمیر اول شخص مفرد استفاده کرده و خود را به عنوان یک مسلمان رادیکال و نجات‌دهنده بشر معرفی نموده است.

پایگاه نظری پژوهش

گفتمان نظامی است که به ما می‌گوید چگونه زبان را در موقعیت‌های کاربردی یا بافت‌های خاص درک کنیم و به کار بریم (براون و یول، ۱۹۸۳). تحلیل گفتمان مطالعه زبان در کاربرد واقعی آن در جهان است؛ یعنی مطالعه زبانی که نه فقط برای بیان چیزها به کار می‌رود، بلکه برای انجام چیزها نیز به کار می‌رود. رویکردهای مختلفی به تحلیل گفتمان وجود دارد که برخی از آنها در قلمرو رشته زبان‌شناسی قرار می‌گیرند و رابطه تنگاتنگی با مطالعه دستور زبان دارند. برخی دیگر از رویکردهای تحلیل گفتمان در ارتباط نزدیک با جزئیات دستوری زبان نیستند ولی با ایده‌ها، مسائل و موضوعاتی که در زبان گفتاری و نوشتاری بیان می‌شوند دارای پیوندند. جی بر این باور است که هر نظریه تحلیل گفتمان مجموعه‌ای از ابزارهاست که به کمک آنها می‌توانیم زبان را در کاربردش تحلیل نماییم (جی، ۲۰۱۴: ۱).

به باور جی یکی از استفاده‌هایی که از زبان می‌بریم این است که به وسیله زبان کنش‌هایی را در جهان انجام می‌دهیم. انجام این کنش‌ها توسط زبان به ما این امکان را می‌دهد که چیزهایی را در جهان بسازیم یا نابود کنیم. بنابراین زبان در کاربرد خود ابزاری است نه تنها برای گفتن یا انجام چیزها بلکه در کنار دیگر ابزارهای غیرزبانی، ابزاری برای ساختن چیزهایی در جهان نیز هست. هر زمان که سخن می‌گوییم یا می‌نویسیم همیشه و به‌طور هم‌زمان در حال ساختن یکی از هفت مؤلفه زیر در جهان واقع هستیم. البته اغلب به صورت هم‌زمان می‌توانیم چندین مؤلفه را در جهان بسازیم. این مؤلفه‌ها که جی (۲۰۱۴: ۹۴) آنها را «هفت وظیفه سازندگی»^۱ زبان در کاربرد می‌نامد عبارتند از (جی، ۲۰۱۴، ۲۰۱۸):

۱) **اهمیت**^۲. ما زبان را به کار می‌بریم که به چیزهایی در جهان معنا و ارزش ببخشیم و از راه‌های مختلف آنها را مهم جلوه دهیم. چیزهایی در جهان مانند مرگ و زندگی برای اکثر انسان‌ها مهم هستند. اما چیزهای دیگری نیز وجود دارند که برای برخی افراد مهم‌تر تلقی می‌شوند، به این معنی که اهمیت چیزها برای افراد مختلف متفاوت است و افراد یکسان هم در موقعیت‌های مختلف به گونه‌ای متفاوت به چیزها اهمیت می‌دهند. به منظور واکاوی موضوعات بااهمیت در متن، از ابزار اهمیت‌ساز بهره می‌گیریم. این ابزار به ما این امکان را می‌دهد که در تحلیل متن از خود بپرسیم: نویسنده یا سخنگو چطور بعضی چیزها را مهم و برجسته در نظر گرفته و در مقابل اهمیت کمتری به چیزهای دیگری داده و به نوعی آنها را به حاشیه رانده است (جی، ۲۰۱۸: ۱۴۲).

۲) **کنش‌ها**^۳. زبان نه فقط برای گفتن چیزها بلکه برای انجام آنها نیز به کار می‌رود، حتی اطلاع دادن و آگاهی‌بخشی هم نوعی عمل^۴ محسوب می‌شود. ما انسان‌ها از طریق زبان و به کمک واژه‌ها فعالیت‌هایی انجام می‌دهیم؛ برای نمونه، زبان را به کار می‌بریم تا اقداماتی مانند قول دادن یا تشویق کردن را انجام دهیم. به کارگیری ابزارهای کنش‌ساز در تحلیل متن به کمک طرح این چنین پرسش‌هایی صورت می‌گیرد: این متن چه کنش یا فعالیت‌ها را انجام می‌دهد یا مرتکب می‌شود؟ چه کنش‌هایی را به هویت‌های موجود در متن نسبت می‌دهد؟

۳) **هویت‌ها**^۵. ما از زبان بهره می‌گیریم تا به داشتن یک هویت یا نقش خاص در جامعه شناخته شویم. برای استفاده از ابزارهای هویت‌ساز در تحلیل متن باید در جستجوی یافتن پاسخ چنین پرسش‌هایی باشیم: گوینده می‌کوشد چه هویت یا هویت‌هایی را برای خود احراز کند یا به دیگران نسبت دهد؟ گوینده چگونه با زبان خود با هویت‌های موجود در متن برخورد می‌کند یا چه نوع هویت‌هایی برای دیگران در مواجهه با خود در نظر می‌گیرد؟

۴) **رابطه‌ها**^۶. ما از زبان برای ایجاد یا حفظ و تداوم روابطی از انواع گوناگون بهره می‌گیریم. این روابط میان هویت‌ها برقرار می‌شود و از این رو پیوند تنگاتنگی با ابزارهای هویت‌ساز دارد. برای بهره‌گیری از ابزارهای رابطه‌ساز در

2. significance
3. activities
4. action
5. identities
6. relationships

1. seven building tasks

نظام‌های ارتباطی غیرزبانی (مانند نمودار، تصویر و ...). همه این نظام‌های نشانه‌ای برای کسانی که آنها را به کار می‌برند دارای اهمیت‌اند. برای مثال، حقوق‌دانان خود را متعهد می‌دانند که مانند یک حقوق‌دان سخن بگویند یا ریاضی‌دانان خود را پایبند به زبان ریاضیات می‌بینند. علاوه بر این، نظام‌های نشانه‌ای متفاوت منعکس‌کننده دیدگاه‌های متفاوتی درباره دانش و باورها هستند. از این رو، می‌توان به کمک زبان، نظام نشانه‌ای خاص و صورت خاصی از دانش را در موقعیت‌ها و شرایط ویژه‌ای مطلوب یا نامطلوب، مربوط یا نامربوط، واقعی یا غیرواقعی جلوه داد. برای استفاده از ابزارهای سازنده نظام نشانه‌ای و دانش باید به این گونه پرسش‌ها پاسخ دهیم: چگونه از واژه‌ها و دستور برای ارجحیت بخشیدن به یک نظام نشانه‌ای خاص بر سایر نظام‌های نشانه‌ای (مثلاً ترجیح انگلیسی بر اسپانیایی، ترجیح زبان تخصصی بر زبان روزمره، ترجیح واژه‌ها بر تصاویر و ...) یا برتر دانستن دانش و باور خاص استفاده شده است؟

جی در کنار هفت وظیفه سازندگی زبان، شش ابزار نظری را معرفی می‌کند که بیانگر پیوند میان زبان با جهان و فرهنگ بوده و می‌توان از آنها برای واکاوی متن استفاده نمود. این شش ابزار نظری به شرح زیر است (جی، ۲۰۱۴: ۱۵۶-۱۹۲):

۱) **معنای موقعیتی**^۴. معنای خاصی که یک واژه یا پاره‌گفتار در یک بافت کاربردی ویژه از خود نشان می‌دهد را معنای موقعیتی آن واژه یا پاره‌گفتار می‌نامند که می‌تواند با معنای کلی و عام آن کمابیش متفاوت باشد.

۲) **زبان‌های اجتماعی**^۵. سبک‌ها یا گونه‌هایی از یک زبان (یا ترکیبی از زبان‌ها) که با یک هویت اجتماعی خاص در ارتباطند را زبان اجتماعی می‌نامند. هر زبان (مانند انگلیسی یا فارسی) دربرگیرنده زبان‌های اجتماعی مختلفی است، مانند زبان پزشکی، ادبیات، کوچه بازاری، حقوق و ...

۳) **بینامتنیت**^۶. هنگامی که در یک متن (نوشتاری یا گفتاری) به یک متن دیگر ارجاع یا اشاره می‌شود یا از آن نقل قول می‌گردد یا گریزی به آن زده می‌شود، می‌گوییم میان این دو متن رابطه بینامتنیت برقرار است.

۴) **جهان‌های ترسیم‌شده**^۷. قلمرویی ذهنی که وابسته به

تحلیل متن می‌توان پرسش‌هایی از این قبیل را مطرح نمود: در متن چگونه از واژه‌ها و ابزارهای دستوری برای ایجاد، حفظ یا تغییر انواع روابط میان هویت‌ها (گوینده، دیگر افراد، گروه‌های اجتماعی، فرهنگ، سازمان‌ها و نهادها) استفاده شده است؟

۵) **سیاست‌ها (توزیع کالاهای اجتماعی)**^۱. هنگامی که جی از سیاست سخن می‌گوید منظور او حکومت، احزاب سیاسی یا انتخابات نیست بلکه منظور او هر موقعیت و شرایطی است که در آن توزیع کالاهای اجتماعی صورت می‌گیرد. منظور از کالای اجتماعی هر چیزی است که در نظر آحاد یک جامعه یا یک گروه اجتماعی برخوردار از آن خوب، ارزشمند، مطلوب و ضروری قلمداد شود. پس سیاست یعنی اینکه گویندگان و نویسندگان چه چیزهایی را به‌عنوان کالاهای اجتماعی در نظر می‌گیرند و نحوه توزیع، اشتراک‌گذاری یا رقابت بر سر کسب آنها را چگونه می‌دانند.

برخی کالاهای اجتماعی همگانی و مربوط به همه انسان‌ها هستند، مانند احترام و آزادی که در نظر همه انسان‌ها کالاهایی اجتماعی به شمار می‌آیند. برخی دیگر از کالاهای اجتماعی تنها در نظر عده‌ای از افراد یک جامعه ارزشمندند؛ برای نمونه، در جامعه آمریکا حق حمل سلاح از نظر برخی از مردم یک کالای اجتماعی به حساب می‌آید (جی، ۲۰۱۴: ۱۲۴، ۲۰۱۸: ۱۴۴). به باور جی برای استفاده از ابزارهای سیاست‌ساز باید پرسش‌هایی از این قبیل را مطرح کنیم: این متن چه چیزهایی را به‌عنوان کالای اجتماعی در نظر می‌گیرد و نحوه توزیع آنها را چگونه می‌داند؟

۶) **پیوندها**^۲. ارتباط بین چیزها با یکدیگر در جهان را می‌توان از زوایای مختلفی نگریست و ما از زبان برای ایجاد یا قطع پیوند میان چیزها استفاده می‌نماییم. به‌کارگیری ابزارهای پیوندساز در تحلیل متن می‌تواند از طریق طرح پرسش‌هایی از این قبیل صورت پذیرد: واژه‌ها و دستور چگونه برای ایجاد پیوند یا قطع پیوند میان چیزها یا نادیده گرفتن ارتباط میان چیزها به کار رفته است؟

۷) **نظام‌های نشانه‌ای و دانش**^۳. نظام نشانه‌ای عبارت است از هر زبان خاص (مانند روسی، انگلیسی، اسپانیایی و ...) یا گونه‌های متفاوتی از یک زبان (مانند زبان حقوق‌دان‌ها، زبان زیست‌شناسان و گویش‌های مختلف یک زبان) یا

4. situated meaning
5. social languages
6. intertextuality
7. figured worlds

1. politics (the distribution of social goods)
2. connections
3. sign systems and knowledge

اجتماع یا فرهنگ فرد بوده و بر اساس آن به تفسیر موقعیت‌ها و رویدادهای جهان پیرامون خود می‌پردازد. در این قلمرو، شخصیت‌ها و کنشگرانی خاصی حضور دارند، به کنش‌های خاصی اهمیت داده می‌شود و نتایج خاصی ارزشمند قلمداد می‌شود.

۵) **باورها، نگرش‌ها و ارزش‌های مرتبط با گفتمان.** گفتار و عمل افراد تنها جنبه فردی ندارد بلکه نشانگر عضویت آنها در گروه‌های اجتماعی و فرهنگی مختلف است. باورها و نگرش‌های ما نشان‌دهنده آن است که ما که هستیم و چه می‌کنیم. یعنی چه هویت‌ها و نقش‌هایی در اجتماع داریم و در قالب این هویت‌ها و نقش‌ها چگونه با دیگران وارد تعامل می‌شویم.

۶) **منازعات غالب.** منازعات غالب عبارتند از بحث‌ها، گفتگوها، مجادله‌ها، مسائل و موضوعات عمومی که پیرامون ما در جریان است و در رسانه‌ها یا در گفتگوهای اجتماعی میان افراد درباره آنها بحث و تبادل نظر می‌شود. برای نمونه، مبحث آلودگی هوا یا بحران کم‌آبی را می‌توان جزو منازعات غالب در سطح جامعه ایران به حساب آورد. به عبارت دیگر، منازعات غالب منازعاتی هستند که در گفته‌ها، نوشته‌ها یا رسانه‌های یک جامعه یا در میان بخش عظیمی از مردم در جریان است.

واکاوی گفتمان روحانی در سخنرانی سازمان ملل

به منظور رمزگشایی و کشف لایه‌های زیرین سخنرانی روحانی از میان ابزارهای پژوهشی در نظریه جی که در بخش قبل آنها را معرفی نمودیم، بنا به ضرورت پژوهش و محدودیت مقاله، تنها از این ابزارها استفاده می‌کنیم: بینامتنیت؛ منازعات غالب؛ هویت؛ پیوند؛ نظام‌های نشانه‌ای و دانش.

همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد، بینامتنیت یکی از ابزارهای پژوهشی است که می‌تواند در کشف لایه‌های پنهان گفتمان سودمند باشد. بنا به گفته جی (۲۰۱۴)، بینامتنیت یعنی اینکه متن مورد نظر با متون پیش، پس، پیرامون، هم‌زمان و غیرهم‌زمان خود چه نسبت و رابطه‌ای دارد. منازعات غالب در نظریه جی، به مکالمات و گفتمان‌های کلان پیرامون متن اشاره می‌کند که بر متن تاثیر می‌گذارند. لازم به ذکر است که در بخش‌هایی از سخنرانی روحانی نمی‌توان تاثیرپذیری گفتمان روحانی از منازعات غالب جهان و بینامتنیت را تفکیک

کرد و مرز قاطعی بین بازنمود و تاثیر این ابزارهای پژوهشی در متن مشخص نمود.

روحانی در آغاز سخنرانی خود ضمن تبریک به مناسبت انتخاب ریاست مجمع و دبیر کل سازمان ملل و آرزوی موفقیت برای آنها، سخن خود را با تاکید بر انتخابات ریاست جمهوری در ایران و حضور چشمگیر مردم در پای صندوق‌های رأی آغاز می‌کند و یکی از دلایل این حضور را، رأی به برنامه‌های خود عنوان می‌کند. وی با تاکید بر مهم‌ترین مؤلفه‌های برنامه خود که آنها را شامل اعتدال، احترام به حقوق بشر و حقوق شهروندی، تعامل سازنده در سیاست خارجی و نیز حرکت به سوی تحول اقتصادی می‌داند، بر وجود مردم‌سالاری و آزادی در جامعه ایران تاکید می‌نماید.

«چهار ماه پیش در دوازدهمین دوره از انتخابات ریاست جمهوری در ایران، بیش از ۴۱ میلیون ایرانی یعنی ۷۳ درصد واجدان شرایط، با حضور خود در پای صندوق‌های رأی، یک بار دیگر به برنامه اینجانب برای اعتدال، و احترام به «حقوق بشر و حقوق شهروندی» در سیاست داخلی، و اتخاذ خط مشی «تعامل سازنده» در سیاست خارجی و پیشرفت در مسیر تحول اقتصادی اطمینان کردند. این رأی حاصل بلوغ سیاسی اجتماعی در جامعه‌ای بود که تنها چهار دهه است حکومتی مردم‌سالار و آزاد را تجربه می‌کند. این رأی صرفاً انتخاب یک رئیس‌جمهور نبود، بلکه یک سرمایه‌گذاری بزرگ سیاسی، از سوی مردمی بود که، بزرگترین پشتوانه نظام جمهوری اسلامی به شمار می‌روند.

حقوق بشر و حقوق شهروندی در کنار اسلام‌خواهی و عدالت‌جویی از مهم‌ترین خواسته‌های مردم ایران در طول بیش از یکصد و پنجاه سال گذشته و به‌ویژه در انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ بوده است. دولت من در دوره قبل، هم‌زمان با پیشبرد مذاکرات هسته‌ای در عرصه خارجی، برای تدوین حقوق شهروندی در عرصه داخلی نیز تلاش نموده و «منشور حقوق شهروندی» را اعلام و برای اجرا ابلاغ نمود. تحقق این منشور در راستای خواسته‌های مردمی بود که ۱۱۱ سال پیش، انقلاب مشروطیت و ۳۹ سال پیش انقلاب اسلامی را علیه رژیم‌های خودکامه و دیکتاتور و به منظور دستیابی به حیثیت و کرامت والای انسانی و دستیابی به حقوق خود رقم زدند.»

موضوع کلی بخش آغازین از سخنرانی روحانی را می‌توان «دموکراسی و حقوق بشر» دانست. رابطه بینامتنیت قسمت آغازین از گفتمان روحانی مبنی بر اشاره وی به برگزاری انتخابات آزاد در ایران و حضور درصد قابل‌توجهی از

1. Discourse (Big "D" Discourse)

2. Conversation (Big "C" Conversation)

رقص شمشیرها و بالاخره مشی اعتدال، زیبایی‌آفرین است. سلاح‌های مرگ بار صادراتی زیبا نیست؛ صلح زیباست، تحریم‌های ظالمانه زیبا نیست، عدالت زیباست.»

روحانی برای تعریف «اعتدال»، از کالاهای اجتماعی همچون صلح، آزادی، مردم‌سالاری و نحوه توزیع آنها بهره می‌گیرد و اعتدال را توزیع برابر و یکسان این کالاهای اجتماعی در میان همه ملت‌ها می‌داند. وی همچنین در ضمن این تعریف، با اشاره غیرمستقیم به رویکرد و رفتار دوگانه و تبعیض‌آمیز آمریکا، حکومت آن کشور را عامل اصلی توزیع نابرابر کالاهای اجتماعی در منطقه می‌داند که برای ملتی صلح و آرامش می‌خواهد و برای ملتی دیگر جنگ و درگیری. وی همچنین با بیان عبارت «رقص شمشیرها» سفر ترامپ به عربستان و رقصیدن او با پادشاه این کشور را به سخره گرفته و آمریکا را به خاطر پشتیبانی از دیکتاتوری در عربستان و صادرات سلاح‌های مرگبار به این کشور به صورت غیرمستقیم مورد انتقاد قرار داده است. دلیل اشاره غیرمستقیم روحانی به ترامپ و شرکتش در ضیافت ریاض با بیان عبارت «رقص شمشیرها»، رابطه بینامتنی با سخنان ترامپ دارد که در سخنرانی خود به سفرش به عربستان برای توافق با رهبران بیش از ۵۰ کشور عرب و مسلمان برای مقابله با تروریسم و افراط‌گرایی اسلامی اشاره کرده است.

بحث کالاهای اجتماعی و نحوه توزیع آنها در میان ملت‌ها در ادامه سخنرانی روحانی یک بار دیگر مورد تأکید قرار می‌گیرد که بازتاب یکی از مهم‌ترین منازعات غالب جهان، یعنی جنایت و کشتار در کشورهای منطقه است؛ جایی که «صلح، امنیت، ثبات و پیشرفت» را به عنوان کالاهایی اجتماعی مطرح کرده و سه کشور اسرائیل (با اشاره مستقیم)، آمریکا و عربستان (با اشاره غیرمستقیم) را عاملان نابرابری در توزیع این کالاهای اجتماعی و محروم ساختن کشورهای همچون فلسطین، یمن، سوریه، عراق، بحرین، افغانستان و میانمار از این کالاها دانسته است. وی، در مقابل، ایران را حامی و طرفدار توزیع برابر و عادلانه کالاهای اجتماعی میان همه ملت‌های منطقه و جهان معرفی کرده است.

روحانی در ادامه، با تأکید به اینکه ما اهل مذاکره هستیم، تهدید نمی‌کنیم و تهدید نمی‌پذیریم، بر خلاف آنچه ترامپ درباره ایران می‌گوید، چهره‌ای آرام و معتدل از ایران را برای جهانیان به نمایش می‌گذارد. او سپس وارد موضوع «تنوع دینی و مذهبی» در ایران می‌شود و ایران را کشوری معرفی می‌کند که از گذشته پرچم‌دار تسامح در حق ادیان و اقوام

ایرانیان پای صندوق‌های رای، می‌تواند در پاسخ به ادعای ترامپ باشد که در اولین سخنرانی خود در نشست مجمع عمومی سازمان ملل درست یک روز قبل از سخنرانی روحانی، با هدف قراردادن حکومت و دولت ایران، تأکید کرده که دولت ایران یک دیکتاتوری فاسد را در پشت یک پوشش کاذب دموکراسی پنهان کرده است. روحانی در سخنان خود، با اشاره به رقم زدن انقلاب مشروطیت و انقلاب اسلامی توسط مردم ایران، آنان را مردمی معرفی می‌کند که برای دستیابی به حقوق خود و حفظ حیثیت و کرامت انسانی علیه رژیم‌های دیکتاتور سکوت نمی‌کنند و تحت هیچ شرایطی دیکتاتوری و رهبران دیکتاتور را نمی‌پذیرند و از حقوق خود کوتاه نمی‌آیند. علت برجسته‌سازی این موضوعات در سخنان روحانی در رابطه بینامتنیت با ادعای ترامپ مبنی بر وجود دیکتاتوری و رهبران دیکتاتور در ایران است که مدعی شده بود «رهبران ایران از مردم کشورشان بیش از قدرت نظامی عظیم ایالات متحده می‌ترسند». روحانی ضمن اینکه مردم را بزرگترین پشتوانه نظام جمهوری اسلامی معرفی می‌کند در همان آغاز سخن می‌خواهد خود را نماینده مردم ایران و دارای پشتوانه رای و اعتماد مردمی معرفی کند و بگوید دیدگاه‌ها و مواضعی که در خلال سخنرانی بیان می‌کنم در واقع دیدگاه‌ها و مواضع مردم ایران نیز هست. یکی از دلایل کاربرد قابل توجه ضمیر اول شخص جمع «ما» (۲۴ بار) در طول سخنرانی و کاربرد اندک ضمیر اول شخص مفرد «من» (۳ بار) می‌تواند همین مطلب باشد که روحانی تلاش می‌کند از جانب مردم ایران سخن بگوید. در ادامه و در بحث پیرامون هویت‌های برجسته‌شده در سخنرانی روحانی، این موضوع را با جزئیات بیشتری بررسی خواهیم کرد.

موضوع اصلی دیگر که روحانی در ادامه سخنرانی، مطرح می‌کند «اعتدال» است. اعتدال یکی از شعارهای اصلی روحانی در انتخابات ریاست جمهوری بود که در بخش‌هایی از سخنرانی‌اش، آن را مورد تأکید قرار داده و این گونه تعریف و توصیف کرده است:

«... اعتدال منش و روش ملت بزرگ ایران است. اعتدال نه انزواطلبی است و نه استیلاجویی؛ اعتدال نه بی‌تفاوتی است و نه پرخاشگری. مشی اعتدال، مشی صلح است، اما صلحی عادلانه و جامع؛ نه صلح برای ملتی و جنگ و درگیری برای ملتی دیگر؛ اعتدال، آزادی و مردم‌سالاری است؛ اما به صورتی شامل و فراگیر؛ نه حمایت ظاهری از آزادی در یک جا و پشتیبانی از دیکتاتوری در جای دیگر؛ اعتدال، هم‌افزایی اندیشه‌هاست و نه

ایران به این توافق دارد. وی همچنین، با ایجاد پیوند میان برجام با صلح و امنیت در منطقه خاورمیانه و به‌ویژه غرب آسیا، می‌خواهد بگوید که ایران با حرکت به سوی توافق برجام در واقع به صلح و امنیت منطقه خدمت کرده است.

«تنها یک لحظه تصور کنید که منطقه خاورمیانه بدون برجام، در چه وضعیتی قرار داشت. تصور کنید اگر در کنار جنگ‌های داخلی، تروریسم تکفیری، بحران‌های انسانی، و وضعیت‌های پیچیده سیاسی - اجتماعی در غرب آسیا، یک بحران ساختگی هسته‌ای نیز در این منطقه وجود می‌داشت؛ چه می‌شد؟».

«تعامل و مذاکره با جهان» موضوعی است که روحانی چندین بار در سخنرانی خود به آن اشاره می‌کند. او معتقد است که عبور از تهدیدات خطرناک و تحولات پیچیده دوران گذار فعلی جز با افزایش سطح همکاری با کشورهای همسایه و دوست و گفتگو و مذاکره بر مبنای برد-برد امکان‌پذیر نیست. روحانی ایران را کشوری معرفی می‌کند که تمایل به تعامل و همکاری با جهانیان دارد و تاکنون ده‌ها قرارداد توسعه با دولت‌های توسعه‌یافته شرق و غرب بسته است. او از آمدن هیأت‌های متعدد سرمایه‌گذاران خارجی به ایران نام می‌برد که تعامل و همکاری آنها با ایران به امضای روزافزون قراردادهای بزرگ سرمایه‌گذاری مشترک و تأمین مالی در حوزه‌های مختلف منجر شده است. «تعامل و مذاکره» در گفتمان روحانی یکی از نشانه‌ها و نمادهای اعتدال‌گرایی به شمار می‌آید و یکی از مشخصه‌های اعتدال از نظر روحانی «هم‌افزایی اندیشه‌ها» و «گفتگو و مذاکره بر مبنای برد-برد» است.

روحانی در سخنرانی خود ضمن اشاره به «توانمندی موشکی ایران»، بر جنبه دفاعی بودن آن تأکید می‌کند که در پاسخ به اتهامات مطرح‌شده از سوی ترامپ است. ترامپ بارها در گفتمان خود ایران را تروریست و حامی تروریسم خوانده و مدعی شده است که ایران هم‌زمان با ساخت موشک‌های خطرناک به فعالیت‌های بی‌ثبات‌کننده خود در منطقه ادامه می‌دهد. در مقابل، روحانی توان دفاعی ایران را عامل حفظ صلح و ثبات در منطقه دانسته و اتهام خشونت‌ورزی و بی‌ثبات‌سازی منطقه را به خود آمریکا نسبت می‌دهد.

موضوع دیگری که روحانی به آن می‌پردازد، «رشد تروریسم به دست آمریکا» است. در بخش‌هایی از گفتمان روحانی می‌توان دید که وی مستقیماً اعلام می‌کند که دولت آمریکا صدها میلیارد دلار از دارایی‌های ملت خود را برای رشد تروریسم صرف می‌کند و باید در این مورد به مردم خود توضیح دهد.

«دولت آمریکا باید برای مردم خود توضیح دهد که چرا با صرف صدها میلیارد دلار از دارایی‌های ملت خود و ملت‌های

مختلف بوده است و نه تنها اهل خشونت و خونریزی نیست بلکه همواره اهل اعتدال بوده و به دنبال صلح و آرامش و دفاع از حقوق مظلومان بوده است. اشاره مستقیم روحانی به دفاع از یهودیان و پذیرش مسیحیان توسط ایرانیان و نیز وجود «قاره فرهنگی» از همه ادیان و مذاهب در ایران را می‌توان به معنای دراز کردن دست دوستی با مردم همه کشورها با هر دین و مذهب و از جمله مردم مسیحی و یهودی آمریکا و اسرائیل دانست که نشان‌دهنده رویکرد تعامل‌گرای روحانی با جهان است.

یکی از منازعات غالب جهان امروز مسأله «برجام» است که بازنمود این منازعه غالب در بخش‌هایی از سخنرانی روحانی مشهود است. وی با تأکید بر اینکه برجام مورد حمایت شورای امنیت ملل متحد و متعلق به کل جامعه بین‌المللی است، آن را تعاملی نو در جهت مشارکت با جهان می‌داند. روحانی قاطعانه بیان می‌کند که ایران اولین کشوری نخواهد بود که برجام را نقض کند ولی در مقابل نقض آن عکس‌العمل نشان خواهد داد. روحانی برای نخستین بار در این سخنرانی دولت آمریکا را مستقیماً مورد خطاب قرار می‌دهد و به این موضوع اشاره می‌کند که دولت جدید آمریکا با نقض تعهدات بین‌المللی فقط اعتبار جهانی خود را نابود می‌کند. برجسته‌سازی موضوع «برجام و نقض آن» در سخنرانی روحانی، الهام‌گرفته و مرتبط با سخنان ترامپ است که برجام را مایه شرمندگی آمریکا دانسته و صراحتاً به عدم پایبندی به این توافق اشاره کرده است. بازنمود بینامتنیت و تاثیر منازعات غالب جهان در برجسته‌سازی مسأله برجام و نقض آن توسط دولت جدید آمریکا از برجسته‌ترین موضوعات مطرح‌شده در گفتمان روحانی است.

روحانی می‌گوید «اگر این توافق به دست نااهلان عرصه سیاست از بین برود، مایه تأسف خواهد بود و دنیا فرصت بزرگی را از دست خواهد داد». در اینجا، منظور روحانی از «نااهلان عرصه سیاست» در واقع ترامپ است که دارای سابقه سیاسی روشنی نبوده و از دنیای تجارت پا به عرصه سیاست نهاده است. این سخن روحانی را که با کنایه‌ای تحقیرآمیز رییس‌جمهور کشور بزرگ و قدرتمندی همچون آمریکا را «نااهل» نامیده است، می‌توان پاسخی شدیدالحن و قاطع به سخنان توهین‌آمیز ترامپ در سخنرانی روز قبل دانست. روحانی با مطرح کردن اینکه نقض برجام سبب از دست رفتن فرصت بزرگی برای دنیا می‌شود در واقع ادعا کرده که نیاز دیگر کشورها به برجام بیش از نیازی است که

ایران را کشوری منزوی و به لحاظ اقتصادی تهی شده از سرمایه می‌داند. روحانی در سخنرانی خود به برخورداری ایران از بزرگترین ذخایر گاز و نفت در جهان اشاره می‌کند و معتقد است که ایران می‌تواند با سرمایه‌گذاری مشترک در زیرساخت‌های حمل‌ونقل دریائی، ریلی و جاده‌ای، ظرفیت کریدورهای ترانزیت بین‌المللی را ارتقاء بخشد.

پرداختن به این موضوعات و برجسته‌سازی آنها در سخنرانی روحانی ملهم از منازعات غالب جهان و بینامتنیت با گفتمان رییس‌جمهور آمریکا بوده است. از این رو مؤلفه بینامتنیت نقش مهم و اساسی در سازندگی گفتمان روحانی دارد. وی در جایی از سخنان خود بصورت مستقیم و آشکارا به سخنان روز گذشته ترامپ اشاره می‌کند و ادبیات او را جاهلانه، زشت، کینه‌توزانه و مشحون از اطلاعات غلط و اتهامات بی‌پایه می‌داند و می‌گوید:

«ادبیات جاهلانه، زشت، کینه‌توزانه و مشحون از اطلاعات غلط و اتهامات بی‌پایه‌ای که از زبان رئیس‌جمهور آمریکا علیه ملت ایران دیروز در این مجمع محترم شنیده شد، نه تنها در شأن سازمان ملل نبود بلکه در تقابل با خواسته امروز ملت‌ها از این اجلاس یعنی اتحاد دولت‌ها برای مقابله با جنگ و تروریسم قرار داشت.»

مهم‌ترین موضوعات سخنرانی روحانی و تاثیر بینامتنیت و منازعات غالب جهان در برجسته‌سازی این موضوعات در نمودار زیر نشان داده شده است.

منطقه به جای آن که به ثبات و امنیت کمک کند موجب قتل و فقر و ویرانی و رشد تروریسم و افراطی‌گری شده است.»

علت پرداختن به موضوع «تروریسم‌پروری آمریکا»، در رابطه بینامتنیت با سخنان ترامپ است که اعلام کرده است قربانیان طولانی‌مدت رهبران ایران مردم این کشور هستند و ادعا کرده که ایران به جای استفاده از منابع خود برای بهبود زندگی ایرانیان، درآمد نفتی‌اش را صرف تامین مالی حزب‌الله و دیگر تروریست‌ها می‌کند و ثروتی که متعلق به مردم ایران است صرف تقویت دیکتاتوری بشار اسد، تشدید جنگ در یمن و تضعیف صلح در خاورمیانه می‌شود. روحانی اتهام مطرح‌شده از طرف ترامپ را به خود آمریکا باز می‌گرداند و با اشاره مستقیم به دولت آمریکا آنها را عامل قتل، فقر، ویرانی و رشد تروریسم و افراطی‌گری می‌داند.

از دیگر موضوعات برجسته‌ای که روحانی در سخنرانی خود به آن می‌پردازد «ظرفیت بالای اقتصادی ایران» است که به گفته روحانی قابلیت تبدیل شدن به امیدبخش‌ترین اقتصاد نوظهور جهان را دارد.

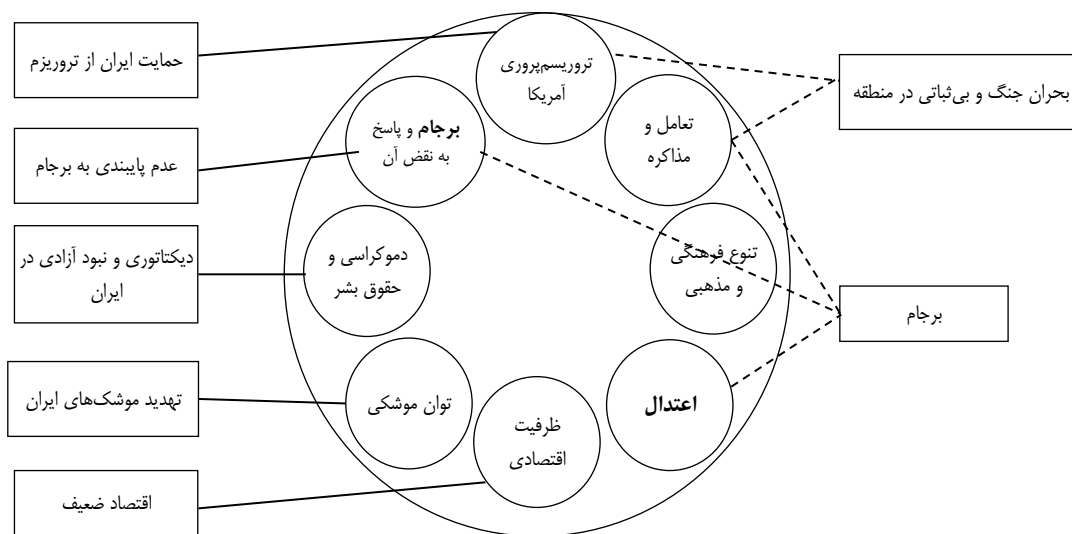
«اقتصاد ایران در چهار سال اخیر به خوبی نشان داد که از ظرفیت‌های کم‌نظیر رشد و توسعه برخوردار است.»

ارتباط بینامتنی مطرح شدن مسأله اقتصاد ایران در گفتمان روحانی در بخش‌هایی از سخنان ترامپ به چشم می‌خورد که مدعی شده است دولت ایران، این کشور ثروتمند را به کشوری با اقتصاد ضعیف تبدیل کرده است. ترامپ

بینامتنیت با سخنرانی ترامپ

موضوعات مهم و برجسته در گفتمان روحانی

منازعات غالب

شکل ۱. موضوعات برجسته در سخنرانی روحانی و تاثیر بینامتنیت و منازعات غالب بر آنها

همبستگی و اتحاد میان ملت، دولت و نظام حاکم بر ایران باشد و روحانی تلاش می‌کند نشان دهد که سخنان و مواضع او بازگوکننده نظرات و مواضع ملت ایران است. علاوه بر ارجاعاتی که ضمیر «ما» به ایران و ملت ایران دارد، روحانی به طور مشخص ۱۵ مرتبه واژه «ایران»، ۷ مرتبه واژه «ملت ایران» و ۲ مرتبه «مردم ایران» را به کار می‌برد. بنابراین، برجسته‌ترین هویت‌ها در سخنرانی روحانی «ایران» و «ملت/مردم ایران» هستند.

علی‌رغم اینکه رابطه بینامتنیت میان سخنرانی روحانی و سخنرانی روز قبل ترامپ بسیار پررنگ بوده و تاثیر سخنان ترامپ را می‌توان به‌وضوح بر سخنان روحانی مشاهده نمود، وی به‌ندرت به صورت مستقیم به آمریکا و رئیس‌جمهور آن اشاره کرده است؛ به گونه‌ای که تنها ۲ بار از «دولت آمریکا» و ۱ بار از «رئیس‌جمهور آمریکا» نام برده است. بنابراین می‌توان آمریکا و دولت و رئیس‌جمهور آن را جزء هویت‌های به‌حاشیه‌رانده‌شده در گفتمان روحانی دانست. دیگر هویتی که به حاشیه رانده شده است «عربستان سعودی» است که روحانی هیچ‌گاه آن را به طور مستقیم مورد ارجاع قرار نداده است؛ در حالی که ۱۳ بار به برخی از کشورهای منطقه اشاره کرده است و از رژیم صهیونیستی ۲ بار نام برده است. با اینکه در مسائل منطقه‌ای و بحران‌ها و مشکلاتی که روحانی در سخنرانی خود به آنها اشاره کرده عربستان دارای نقش مستقیم یا غیرمستقیم است، وی این کشور را به عنوان یک هویت، به حاشیه رانده و اشاره‌ای به آن نکرده است. دلیل به حاشیه راندن عربستان سعودی را می‌توان سیاست تنش‌زدایی دولت روحانی دانست که تلاش می‌کند با عربستان سعودی وارد رویارویی مستقیم نشود.

به‌منظور شناسایی هویت‌های برجسته و هویت‌های به‌حاشیه رانده‌شده در سخنرانی روحانی، از ابزارهای هویت‌ساز در نظریه جی بهره می‌بریم. همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد، هویت‌ها از مولفه‌های سازنده جهان هستند و شناسایی هویت‌های برجسته در متن، به تفسیر دقیق‌تر متن می‌انجامد.

روحانی در سخنرانی خود به هویت‌هایی از جمله ضمیر اول شخص مفرد «من»، ضمیر اول شخص جمع «ما»، واژه‌هایی همچون ملت، دولت، ایران، مردم، آمریکا و ... اشاره می‌کند و با در نظر داشتن پیام اصلی سخنرانی خود، برخی از هویت‌ها را برجسته و برخی دیگر را به حاشیه می‌راند. روحانی تنها سه مرتبه ضمیر اول شخص «من» را در سخنرانی خود به کار می‌برد، یک بار در کنار واژه دولت به صورت «دولت من» برای اشاره به اقداماتی که دولتش در طول چهار سال ریاست جمهوری‌اش انجام داده است. بار دوم برای اشاره به بحران‌های سوریه، یمن و بحرین و اینکه راه‌حل این بحران‌ها دخالت نظامی نیست، عبارت «من به صراحت اعلام می‌کنم» را استفاده می‌کند؛ بار آخر، ضمن به‌کارگیری ضمیر «من»، خود را سخنگوی ملت مهمان‌نواز ایران معرفی می‌کند. کاربرد اندک ضمیر اول شخص مفرد «من» می‌تواند همین مطلب باشد که روحانی تلاش می‌کند از جانب مردم ایران سخن بگوید و خود را نماینده ملت ایران در این تریبون بین‌المللی معرفی کند. در مقابل، ۲۴ مرتبه ضمیر اول شخص جمع «ما» در سخنرانی روحانی مشاهده می‌شود که مرجع آن ایران (۹ مورد)، ملت ایران (۷ مورد)، دولت روحانی (۶ مورد) و جمهوری اسلامی ایران (۲ مورد) است. علت فراوانی کاربرد ضمیر «ما» می‌تواند نشان‌دهنده

جدول ۱. هویت‌های اصلی در سخنرانی روحانی

مرجع	فراوانی	هویت‌ها
ایران: ۹ مورد؛ ملت ایران: ۷ مورد؛ دولت روحانی: ۶ مورد؛ جمهوری اسلامی ایران: ۲ مورد	۲۴	ضمیر اول شخص جمع «ما»
کشور ایران	۱۵	ایران
مردم ایران	۲ + ۷	ملت ایران + مردم ایران
نظام حاکم بر ایران	۵	جمهوری اسلامی ایران
خود روحانی	۳	ضمیر اول شخص مفرد «من»
دولت روحانی	۲	دولت (روحانی)
دولت ترامپ	۲	دولت آمریکا
ترامپ	۱	رئیس‌جمهور آمریکا
فلسطین ۲ بار؛ یمن ۲؛ سوریه ۲؛ عراق ۱؛ بحرین ۲؛ افغانستان ۱؛ میانمار ۱؛ رژیم صهیونیستی ۲	۱۳	کشورهای منطقه

این متن کاربرد برخی از واژگان از جانب روحانی می‌تواند نوع نظام نشانه‌ای به‌کاررفته در متن را تا اندازه‌ای آشکار کند. واژه‌ها و عبارتهایی همچون حقوق بشر، حقوق شهروندی، عدالت‌جویی، منشور حقوق شهروندی، حمایت از حقوق ملت‌ها، حقوق انسانی، حقوق مالکیت فکری، فضای حقوقی مساعد، احترام به حقوق بین‌الملل و مانند آنها بیانگر غلبه نظام نشانه‌ای حقوقی در گفتمان روحانی است. وی در سخنرانی خود در مجموع ۱۶ بار واژه حقوق (یا حق) را در ارتباط با موضوعات مختلف به کار برده است که یکی از دلایل این امر می‌تواند تاثیر جهان فکری روحانی به عنوان فردی حقوق‌دان در گفتمان او باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

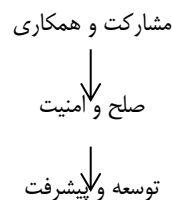
در این مقاله سخنرانی حسن روحانی در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۷، با رویکرد پل جی (۲۰۱۴)، تحلیل شد. نتایج پژوهش بیانگر آن است که سخنرانی روحانی حول هشت محور اساسی بود. پرداختن به این هشت مورد و برجسته‌سازی آنها در سخنرانی روحانی ملهم از منازعات غالب جهان و بینامتنیت با گفتمان رییس‌جمهور آمریکا بوده است. از این رو مؤلفه بینامتنیت نقش مهم و اساسی در سازندگی گفتمان روحانی دارد. این موضوعات عبارتند از: (۱) دموکراسی و حقوق بشر؛ (۲) اعتدال؛ (۳) تنوع فرهنگی و مذهبی؛ (۴) برجام و پاسخ به نقض آن؛ (۵) تعامل و مذاکره؛ (۶) توان موشکی ایران؛ (۷) تروریسم‌پروری آمریکا؛ (۸) ظرفیت اقتصادی ایران.

از میان این موضوعات، برجسته‌ترین موضوع را باید «اعتدال» دانست. روحانی سخنرانی خود را با بحث پیرامون اعتدال آغاز می‌کند (با تاکید بر رای مردم ایران به برنامه وی برای اعتدال و احترام به حقوق بشر و حقوق شهروندی در سیاست داخلی) و با همین سخن از اعتدال به پایان می‌رساند: «تا صدای اعتدال، تنها صدای غالب در جهان باشد». پس از اعتدال، پررنگ‌ترین موضوع در گفتمان روحانی «برجام» است که آن را بارزترین نشانه اعتدال ملت ایران می‌داند.

علت انتخاب این موضوعات در سخنرانی روحانی ارائه تصویری مثبت و معتدل از ایران در رسانه‌های جهانی و افکار عمومی جهانی بوده و نیز پاسخ دادن به ادعاها، توصیف‌ها و تصاویری که رییس‌جمهور آمریکا در سخنرانی روز قبل در همین تریبون از ایران ارائه داده بود. در همین راستا، وی ایران و آمریکا را این گونه ترسیم کرده است:

در پایان جا دارد که اشاره‌ای هم به کاربردهای ابزارهای پیوندساز و نظام‌های نشانه‌ای و دانش در تحلیل گفتمان حسن روحانی نمایم که هر دوی آنها از ابزارهای مطرح‌شده در نظریه جی (۲۰۱۴) هستند.

مهم‌ترین پیوندی که در گفتمان روحانی به چشم می‌خورد پیوند میان صلح و امنیت با توسعه و پیشرفت کشورها است. وی همچنین تحقق صلح و امنیت را در سایه مشارکت و همکاری ملت‌ها می‌بیند و در سخنرانی خود بارها به آن اشاره می‌کند. بنابراین می‌توان زنجیره‌ای از پیوندها میان موضوعات پیش‌گفته را به صورت زیر در گفتمان روحانی یافت:

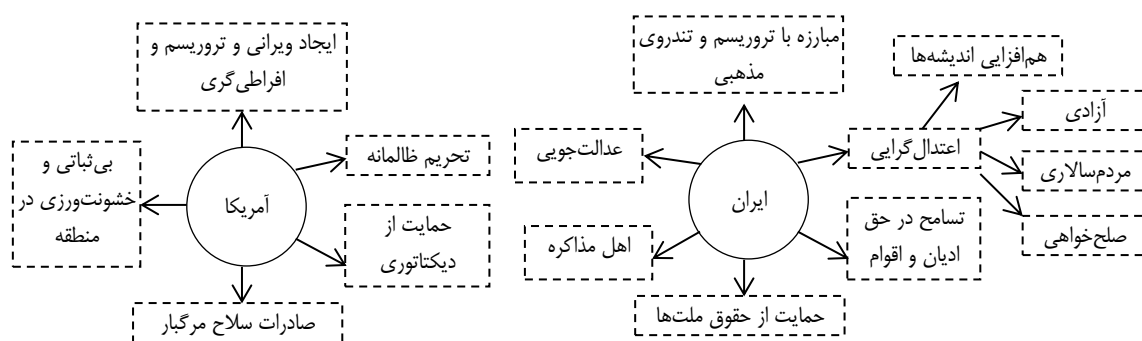

روحانی پیش از ورود به موضوع نقض برجام توسط آمریکا و تاکید بر پاسخ قاطع ایران به این اقدام احتمالی، در قالب جمله‌ای پرسشی میان برجام از یک سو و صلح و امنیت منطقه خاورمیانه از سوی دیگر پیوند برقرار می‌کند و به صورت ضمنی تهدید می‌کند که نقض برجام می‌تواند صلح و ثبات منطقه را به خطر اندازد. برجام نمونه بارزی از مشارکت و همکاری میان کشورهاست و ایجاد پیوند میان برجام با صلح و امنیت منطقه، گواه دیگری بر زنجیره پیوندهای پیش‌گفته در گفتمان روحانی است.

«تنها یک لحظه تصور کنید که منطقه خاورمیانه بدون برجام، در چه وضعیتی قرار داشت. تصور کنید اگر در کنار جنگ‌های داخلی، تروریسم تکفیری، بحران‌های انسانی، و وضعیت‌های پیچیده سیاسی اجتماعی در غرب آسیا، یک بحران ساختگی هسته‌ای نیز در این منطقه وجود می‌داشت؛ چه می‌شد؟».

از دیگر پیوندهایی که در گفتمان روحانی به چشم می‌خورد می‌توان به پیوند میان «تحریم‌ها» و «افزایش عزم ملی ایران برای تقویت تولید ملی» اشاره کرد که دستیابی به اقتصاد ایران به بالاترین نرخ رشد جهانی در سال ۹۵ را شاهدی بر این مدعا می‌داند.

برای شناسایی نظام‌های نشانه‌ای و دانش در گفتمان روحانی می‌توان از ابزار انتخاب‌های واژگانی بهره‌برداریم. در

شکل ۲. تصویر ایران و آمریکا در گفتمان روحانی

پیوندی که در گفتمان روحانی به چشم خورد پیوند میان صلح و امنیت با توسعه و پیشرفت کشورها است و می‌توان گفت نظام نشانه‌ای غالب در گفتمان روحانی، نظام نشانه‌ای حقوقی است.

برجسته‌ترین هویت‌ها در سخنرانی روحانی «ایران» و «ملت/مردم ایران» بوده است. آمریکا و دولت و رییس‌جمهور آن و به‌ویژه «عربستان سعودی» را می‌توان جزء هویت‌های به‌حاشیه‌رانده‌شده در گفتمان روحانی دانست. مهم‌ترین

منابع

ارتباطات، دانشکده صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران. مجتهدزاده، فریبا و نسیرین مجتهدزاده، (۱۳۹۵). «تحلیل گفتمان نخستین سخنرانی رییس‌جمهور حسن روحانی در سازمان ملل متحد». نخستین همایش ملی علوم اسلامی، حقوق و مدیریت. قابل داندود از:

https://www.civilica.com/Paper-NCPB01-NCPB01_533.html

مزیدی، علی‌محمد؛ محمد سلطانی‌فر و مجتبی سروش‌پور (۱۳۹۴). «تحلیل گفتمان سخنرانی‌های رؤسای جمهور اسلامی ایران (آقایان محمد خاتمی و دکتر محمود احمدی‌نژاد) در مجمع عمومی سازمان ملل». دومین کنفرانس ملی و اولین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در علوم انسانی. قابل داندود از:

https://www.civilica.com/Paper-MRHCONF02-MRHCONF02_266.html

موسوی، سیده لیلا و هومن نیری (۱۳۹۳). «تحلیل سخنان حسن روحانی و باراک اوباما در مجمع عمومی سازمان ملل متحد». فصلنامه سیاست، سال ۱، شماره ۴، ۳۹-۴۸. نوری، وحید (۱۳۹۱). «استراتژی منزلت‌طلبی سیاست خارجی ایران: تحلیل محتوای سخنان رئیس‌جمهوری در سازمان ملل متحد». ایرفا، دوره ۳، شماره ۱، ۱۲۷-۱۵۲.

پهلوان‌نژاد، محمدرضا و لیدا اصطهباناتی (۱۳۸۷). «بررسی کنش‌های گفتار در سخنرانی‌های رؤسای جمهور ایران و آمریکا شهریور ۱۳۸۵، سازمان ملل». پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی، دوره ۵۱، شماره ۲۰۸، ۲۲-۱.

خانیکی، هادی و مژگان فراهانی (۱۳۹۴). «قدرت و پادقدرت جنسیتی در سینمای ایران (مقایسه تطبیقی آثار تهمینه میلانی و رخشان بنی‌اعتماد)». زن در فرهنگ و هنر، دوره ۷، شماره ۲، ۲۲۲-۲۰۷.

سلیمی، حسین و روح‌الله حاج‌زگرباشی (۱۳۹۲). «الگوی سخنرانی رؤسای جمهوری اسلامی ایران در مجمع عمومی سازمان ملل متحد». سیاست جهانی، دوره ۲، شماره ۴، ۶۷-۳۵.

قاسمی، فائزه (۱۳۹۴). «روش تحلیل گفتمان و مسأله خود و دیگری». تحقیقات سیاسی بین‌المللی، دوره ۷، شماره ۲۴، ۲۱۲-۱۸۵.

کیوانی، کیواندخت (۱۳۹۱). تحلیل گفتمان سخنرانی‌های محمود احمدی‌نژاد رییس‌جمهور ایران در مجمع عمومی سازمان ملل طی سال‌های ۱۳۸۷، ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ با رویکرد دیپلماسی عمومی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد

Alemi, M., Tajeddin, Z. & Rajabi Kondlaji, A. (2017). "A discourse-historical analysis of two iranian presidents"

speeches at the un general assembly". *International Journal of Society, Culture & Language*, 6(1), 1-14.

- Brown, G. & Yule, G. (1983). *Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gee, J. P. (2014). *how to do discourse analysis: a toolkit* (2nd ed.). New York, NY: Routledge.
- Gee, J. P. (2018). *Introducing discourse analysis: From grammar to society*. New York, NY: Routledge.
- Ghasemi, F. (2015). "Discourse analysis method and the question of self and other". *Political International Research*, 7(24), 185-212.
- Keyvani, K. (2012). A discourse analysis on Mahmud Ahmadinejad's 2008-2010 speeches in UN General Assembly: A public diplomacy approach. M.A. Thesis in Communication, Iran Broadcasting University.
- Khaniki, H. & Farahani, M. (2015). "Gendered power and counter-power in Iran's cinema comparative comparison between films of Tahmineh Milani and Rakhshan Banietamad". *Journal of Woman in Culture and Arts*, 7(2), 207-222.
- Mazidi, A.M., Soltanifar, M. & Soroushpour, M. (2015). "A discourse analysis of Iran presidential speeches (Khatami and Ahmadinejad) at the UN". The 1st International Conference & Second National Conference on Modern Research in the Humanities, Tehran, Iran. Downloadable at: https://www.civilica.com/Paper-MRHCONF02-MRHCONF02_266.html
- Mojtahedzadeh, F. & Mojtahedzadeh, N. (2016). "A discourse analysis of president Rouhani's first speech at the UN". Proceedings of the 1st National Conference on Islamic Sciences, Law and Management, Qom, Iran.
- Moosavi, L. & Nayeri, H. (2014). "An analysis of Rouhani and Obama's speeches at the UN". *Political Quartely*, 1(4), 39-48.
- Noori, V. (2012). "Status-seeking and Iranian foreign policy: the speeches of the president at the United Nations". *Iranian Review of Foreign Affairs*, 3(1), 127-152.
- Pahlavannezhad, M. & Estahbanati, L. (2008). "Speech acts analysis on discourse of president of Iran and USA: Shahrivar 1385 in UN". *Foreign Language Research*, 51(208), 1-22.
- Salimi, H. & Zargarbashi, R. (2013). "Speech pattern of Iranian presidents at the UN general assembly". *World Politics*, 2(4), 35-67.